

Recerca *insistencial*: una mirada de complicitat a la investigació en centres assistencials no universitaris

Montserrat Martín-Baranera

Unitat d'Epidemiologia Clínica. Consorci Sanitari Integral. L'Hospitalet de Llobregat.

Introducció

Parlar avui de recerca en ciències de la salut a Catalunya evoca la imatge d'aliances estratègiques, d'institucions pioneres de llarga tradició investigadora, de professionals d'altíssim nivell compartint projectes en grups d'excel·lència i xarxes internacionals. Som, indubtablement, deutors de la dedicació d'innombrables investigadors i de la força i visió de molts d'ells. En aquest marc, quin és el sentit de dedicar aquestes pàgines a plantejar la possibilitat d'estimular l'activitat investigadora en l'àmbit dels centres no universitaris o de menor grandària, i dels professionals que hi desenvolupen la seva labor assistencial?

El context

La intenció d'aquestes línies és limitar-se a consideracions a l'abast del propi centre assistencial i, en conseqüència, no s'hi inclouran elements cabdals per a la promoció de la investigació biomèdica, com són les polítiques de finançament i priorització de recursos o el reconeixement del currículum científic en el sistema sanitari públic¹. Per acompanyar aquesta reflexió personal em recolzaré en l'experiència del context en el qual he treballat en la darrera dècada. El Consorci Sanitari Integral és un ens públic de serveis sanitaris i socials que va néixer l'any 2000 assumint els antics hospitals de la Creu Roja a la província de Barcelona. Actualment compta amb prop de 2.500 professionals repartits en diferents centres de treball especialitzats en atenció primària, hospitalària, sociosanitària i domiciliària, i completats amb centres

administratius de suport (l'Hospital General de l'Hospitalet, l'Hospital Dos de Maig, l'Hospital Sociosanitari de l'Hospitalet, l'Hospital Comarcal del Baix Llobregat –que està en construcció–, el CAP Sagrada Família, el CAP Collblanc, el CAP la Torrassa, la Residència Companys Socials, la Residència Francisco Padilla, el Centre de Rehabilitació L'Hospitalet, el Centre de Rehabilitació Fontsa, la Fundació Assaig per a la recerca sanitària i el Centre de Serveis Compartits).

La investigació al bell mig de la pressió assistencial

En un àmbit eminentment assistencial, com el dels centres que constitueixen el Consorci Sanitari Integral, estimular la investigació comença per fer créixer, en la pràctica clínica quotidiana, una cultura de recerca el més sòlida possible. En aquest sentit, la recerca està directament lligada a la missió del propi Consorci, en revertir en una millor qualitat dels serveis assistencials i socials oferts, basats en l'evidència científica, la continuïtat assistencial i l'atenció integral, mitjançant la utilització eficient dels recursos i amb professionals competents compromesos i satisfets.

El canvi cultural és un procés lent, necessari, però no suficient. Presenta habitualment tots els atractius i està també sotmès a totes les amenaces dels processos de canvi. Des de la més obsoleta, i sortosament anecdòtica, reticència que vol encara confrontar l'activitat assistencial i la investigadora, fins a digressions més subtils que, distretament, confonen recerca i gestió assistencial o recerca i formació continuada, quasi tot pot tenir cabuda sota l'excusa de la investigació. Alguns són divertiments flagrants, que defensen la recerca per satisfer altres interessos, a recer del tan desgastat concepte del prestigi; d'altres són mancances arcaiques d'un sistema que té dificultats per reconèixer la diferència entre inversió i despesa². Malgrat els obstacles, la cultura de la recerca, ben entesa i ben portada, afavoreix una millor qualitat assistencial i, per tant, probablement s'hauria d'entendre com un deure de la totalitat de la institució. Però és, a més, indispensable per crear un entorn que faciliti la dedicació a l'activitat investigadora pròpiament dita; aquí, en

Correspondència: Dra. Montserrat Martín-Baranera
Unitat d'Epidemiologia Clínica. Consorci Sanitari Integral
Av. Josep Molins 29-41
08906 L'Hospitalet de Llobregat
Tel. 93 440 75 00 ext. 3342
Fax. 93 333 45 43
Adreça electrònica: Montse.Martin@sanitatintegral.org

la meua opinió, és important distingir quines línies i quins professionals, que no totes ni tots, s'han d'impulsar. Aquí els requeriments van molt més enllà de la cultura.

Promovent la recerca al Consorci: l'estructura interna

Un aspecte primordial per assolir aquest objectiu en la nostra institució ha estat la reorganització duta a terme en els darrers anys en l'estructura de suport de l'activitat investigadora del Consorci. Aquesta reestructuració ha inclòs: l'ampliació de l'àmbit d'actuació de la Fundació Assaig –creada inicialment l'any 1997 per iniciativa de l'Hospital de la Creu Roja de l'Hospitalet i la seva Associació Professional de Metges i Llicenciats–, que va passar posteriorment a prestar els seus serveis a tots els professionals de l'organització, com a eina de gestió dels recursos de recerca; la constitució d'una comissió d'investigació única, amb representació de les direccions i dels professionals dels diferents centres; l'acreditació d'un comitè ètic d'investigació clínica (CEIC) únic; i, finalment, l'ampliació de l'àmbit de la unitat d'epidemiologia clínica per donar servei a tots els centres del Consorci. Per al bon desenvolupament de les seves funcions, la unitat d'epidemiologia clínica, acreditada des de l'any 1993 pel *Ministerio de Sanidad* a l'hospital de L'Hospitalet, ha treballat per garantir una relació propera, àgil i entenedora amb els diferents professionals dels centres del Consorci, evitant el parany de créixer com a nucli aïllat o independent dels hospitals, el que hauria pogut abocar a línies de recerca allunyades de l'entorn assistencial i professionals assistencials anant a buscar el suport metodològic de forma externa a la pròpia institució.

Promovent la recerca al Consorci: l'entorn

Tanmateix, promoure la investigació en aquesta nova estructura seria un esforç infructuós sense reconèixer el context extern extremadament competitiu en el qual s'ha de desenvolupar aquesta activitat investigadora. Sovint, en contrast amb la realitat externa, la recerca en centres no universitaris depèn d'iniciatives individuals, està mancada de massa crítica i difícilment assoleix els requisits de les convocatòries públiques. Per avançar en aquest sentit, la comissió d'investigació del Consorci es va proposar d'impulsar el reconeixement i la creació de grups de recerca multidisciplinaris i amb un nombre suficient de personal investigador, que fomentessin la col·laboració entre els diferents professionals i els diferents centres i permetessin identificar aquelles àrees més consolidades. Així, s'elaborà una convocatòria interna de grups d'investigació. L'objectiu era dibuixar un mapa de la recerca al Consorci, que hauria de permetre consolidar aquells grups de recerca més competitius i prioritzar-ne els requeriments, seleccionar línies prioritàries de recerca, per tal

d'orientar els recursos de forma eficient i, finalment, facilitar les activitats de recerca dels grups amb menys experiència per col·laborar en el seu desenvolupament.

Dibuixant el mapa de recerca al Consorci: l'avaluació dels grups d'investigació

Per introduir criteris objectius i externs en l'avaluació de la documentació de la convocatòria, la comissió d'investigació va sol·licitar la col·laboració de l'Agència d'Avaluació de Tecnologia i Recerca Mèdiques (AATRM). L'acollida rebuda per la nostra proposta, i posteriorment el treball desenvolupat per l'AATRM, han estat clau no només perquè han fet possible una anàlisi en profunditat, sinó perquè han enriquit aquest exercici, no sempre fàcil³, amb el recolzament contínuament disponible dels seus professionals. En aquesta experiència s'ha d'agrair també l'esforç dels investigadors de tots els grups que participaren en la convocatòria, sense la resposta i la paciència dels quals aquest procés, que ha servit per a la reflexió i la planificació d'objectius futurs, no hauria estat possible.

La metodologia proposada per l'AATRM en la valoració dels grups del Consorci va estar guiada per una visió àmplia de l'impacte que pot tenir l'activitat investigadora, de manera que, a més de l'excel·lència científica, la productivitat científica (publicacions) o la utilitat tècnica (patents), va incloure entre d'altres una anàlisi de retorns i beneficis de la recerca⁴. La sistematització en la recollida i avaluació d'aquesta informació multidimensional ens ha ofert un instrument de gran valor, disponible per a ser aplicat de forma periòdica en el futur. Probablement, la limitació de més difícil abordatge derivava de l'àmplia heterogeneïtat en els àmbits i les àrees analitzats, el que dona avantatges inherents a alguns dels grups respecte als altres.

L'informe dels resultats de l'avaluació, que inclou les diferents dimensions abans esmentades, va servir de base per a la realització d'una anàlisi de debilitats, amenaces, fortaleces i oportunitats (DAFO), en una reunió de treball entre els membres de la comissió d'investigació del Consorci i l'equip de l'AATRM. Com a etapa final d'aquesta experiència, tant les qualificacions obtingudes pels grups com les mancances detectades en l'anàlisi DAFO subseqüent han portat a la planificació d'un conjunt d'accions de millora que, amb la implicació activa de la direcció del Consorci, es posaran en marxa en els propers anys. Aquestes accions contemplen des de les necessitats de formació en recerca fins als requeriments de temps dels professionals en un entorn de forta pressió assistencial. Al disposar d'una descripció detallada de la situació en el moment de l'estudi, comptem amb un punt de partida que permetrà avaluar l'evolució posterior i la pertinència de les accions de millora aplicades.

Per a concloure

La recerca, ben entesa i ben portada, i més enllà de –o, de vegades, malgrat– la seva vessant econòmica, és un estímul molt potent, perquè implica validar-se externament, comunicar i compartir: reptes sempre nous, tal vegada un bon remei contra el *burn-out*. Recerca *ben entesa* perquè ha d'emmarcar-se en el context en el qual es realitza, i en el nostre cas és una recerca aplicada a donar resposta a problemes que, sorgint de la pràctica clínica, es transformen en preguntes d'investigació per acabar revertint en una millora d'aquesta mateixa pràctica. Això no solament s'explica per l'avenç que aporten els resultats de la investigació sinó també, independentment d'aquests resultats, per l'actualització i el creixement al qual es veuen abocats els propis assistencials transformats en investigadors. Recerca *ben portada* per direccions i directius sensibles a la necessitat dels professionals de ser reconeguts com a tals, en la seves capacitats i responsabilitats i, alhora, disposats a exigir-les. De fet, l'organització és una peça clau per estimular la recerca i això és així també en centres sanitaris no universitaris o relativament petits. Un sistema que se sustenta en heroïcitats, que depèn d'individualitats i de desviacions de la norma, que compta implícitament amb allò que no reconeix de forma explícita, està en risc d'extinció. Estimular la recerca passa per fer que ja no siguin necessaris els herois que, a diferència dels de ficció, també es desencien i, figuradament o no, envelleixen. Estimular la recerca és, potser, configurar un model d'organització on puguin desenvolupar-se bons professionals i bons equips, en totes les seves dimensions, tan punters com calgui, però dempeus a la realitat i capaços de passar el testimo-

ni de la recerca als més joves, de la mateixa manera que tradicionalment ho han fet com a clínics.

Confiem en avaluar i compartir els resultats que derivin de l'experiència de la nostra institució en els propers anys. Si acceptem el paral·lelisme entre la investigació i la qualitat de l'atenció al pacient⁵, és delicat admetre que la recerca es limiti a determinats centres assistencials.

Nota d'agraïments

Si bé les opinions expressades en aquest text ho són a títol estrictament personal, la tasca de promoció de la recerca descrita, portada a terme al Consorci Sanitari Integral, ha requerit l'esforç i la col·laboració de moltes persones. El meu agraïment més sincer als membres de la comissió d'investigació que presideixo (Drs. Jaume Monteis, Anton Benet, Pau Sánchez, Daniel Rodríguez, Lluís Vila, Àlex Blasco, Andrés Abad, Asunción Ávila, Carles Solano i Dolors Pintado); a la Direcció de L'Hospital General de L'Hospitalet, que ja fa molts anys va creure en aquesta iniciativa; a les direccions de cadascun dels centres i a la Direcció General del Consorci; al Patronat i Comitè Executiu de la Fundació Assaig; als membres del CEIC; a l'equip de la unitat d'epidemiologia clínica; als professionals que investiguen i als que no; i, molt especialment, a l'equip de l'AATRM que va treballar en l'avaluació dels nostres grups de recerca (Drs. Joan M. V. Pons, Emília Sánchez, Silvina Berra i Imma Guillamón).

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Rozman C. Reflexiones sobre la investigación biomédica en España. *Med Clin (Barc)*. 2003;120:19-23.
2. Buxton M, Hanney S, Jones T. Estimating the economic value to societies of the impact of health research: a critical review. *Bull World Health Org*. 2004 Oct;82(10):733-9.
3. Camí J. Evaluación de la investigación biomédica. *Med Clin (Barc)*. 2001;117:510-3.
4. Berra S, Guillamón I, Sánchez E, Pons JMV. Evaluación de grupos de investigación biomédica. *Informatiu AATRM*; 2006;40:21-3.
5. Rodés J, Trilla A. Investigación clínica: del laboratorio al paciente. *Med Clin (Barc)*. 2003;121:189-91.